

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

MAGDALENA ŠTEFANAC

REVOLUCIJE 1848.-1849. U SREDNJOJ I JUGOISTOČNOJ EUROPI

Završni rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

MAGDALENA ŠTEFANAC

REVOLUCIJE 1848.-1849. U SREDNJOJ I JUGOISTOČNOJ EUROPI

Završni rad

JMBAG: 0303066155, redoviti student

Studijski smjer: preddiplomski studij povijesti

Predmet: Povijest srednje i jugoistočne Europe u XIX. stoljeću

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest

Mentor: doc. dr. sc. Mihovil Dabo

Pula, rujan, 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Magdalena Štefanac, kandidatkinja za prvostupnicu povijesti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli 16. rujna 2019.

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Magdalena Štefanac, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Revolucije 1848.-1849. u srednjoj i jugoistočnoj Europi“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli 16. rujna 2019.

Potpis

SADRŽAJ:

1. UVOD
2. 1848. i 1849. GODINA:
 - a) Njemačka
 - b) Habsburška Monarhija
 - b.1. Izbijanje revolucija
 - b.2. Austrija
 - b.3. Mađarska i Hrvatska
 - b.4. Češka i Slovačka
 - b.5. Italija
3. ZAKLJUČAK
4. POPIS LITERATURE
5. SAŽETAK
6. ABSTRACT

1. UVOD

Revolucije 1848. i 1849. su niz više pobuna koje su izbile postupno, jedna za drugom. U siječnju 1848. izbijaju ustanci u Napulju i na Siciliji te se šire čitavom Italijom. Vlasti talijanskih zemalja koje nisu bile pod austrijskom upravom su, nakon što se Sicilija digla protiv apsolutističke vladavine napuljskog kralja Ferdinanda, bile prisiljene na liberalne ustupke koji su bili provedeni u veljači. Mjesec dana kasnije austrijski dio Italije, Milano i Venecija pokreću bunu nakon smjene Metternicha s mjesta dvorskog i državnog kancelara u Beču.¹ Nedugo nakon talijanskih pobuna, izbija nova revolucija u Francuskoj, u veljači iste godine.

Događaji poput Francuske revolucije 1789. i industrijske revolucije krajem 18. stoljeća su utjecali na revolucije 1848. godine. Ukinućem feudalizma su se promijenili društveni odnosi te su razni ustanci i ratovi izmijenili uređenje modernih država. Tijekom 19. stoljeća rasla je potražnja za manufakturnim proizvodima zbog povećanja stanovništva koje je 1800. godine u Europi brojilo 192 milijuna ljudi, a 1850. se povećalo na 274 milijuna. Također se povećala potrošnja poljoprivrednih proizvoda i sama produktivnost obrađenih površina zahvaljujući poljoprivrednim strojevima koji su ubrzali rad na polju. Iako je Velika Britanija bila vodeća zemlja u to vrijeme, na kontinentu su njemačke zemlje pokazale vidljiv napredak i to u eksploataciji poljoprivrednih resursa. Povećanje proizvodnje nije pratilo potražnju te su zbog toga zemlje s većim brojem stanovništva u slučaju loših ljeta bile prisiljene uvoziti žitarice. Što se tiče industrijalizacije, Velika Britanija je prednjačila te je od tridesetih godina počela koristiti željeznicu koja je uvelike pomogla u prijenosu sirovina i ubrzala sveukupnu proizvodnju. Taj će primjer slijediti kontinentalna Europa s nešto većim odmakom. Proces obnove i industrijalizacije postao je intenzivniji nakon 1840. godine. No, ipak, velik udio stanovništva se i dalje bavi poljoprivredom te se i dalje osjeća feudalni poredak.

Jedan od mnogih razloga izbijanja revolucije su gospodarska kriza i nestašica hrane. Naime, godine 1845. pojavila se bolest krumpira u Irskoj i Flandriji te se proširila na srednju Europu i donijela velike posljedice na prehranu većem dijelu siromašnog

¹ Jochen Bleicken, *Povijest svijeta*, Marjan tisak, Split, 2005., 565.-566.

stanovništva. Sljedeće godine je bio slab urod žitarica u većem dijelu Europe koji je također ostavio posljedice na prehranu stanovništva te se kriza proširila na manufakturnu proizvodnju zbog pada potražnje potrošača.² U Francuskoj su tenzije sve više rasle zbog nezadovoljnog građanstva prema vladajućima. Nakon spomenute revolucije novonastala je vlada izdala proglas kojim je obavijestila narod o donesenim odlukama u Parizu. Već u jutro 25. veljače narod demonstrira te vlada prisilno proglašava Republiku. Odjeci tih događanja su se osjetili širom Europe, na primjer u Belgiji gdje se 25. veljače održavaju narodne demonstracije, u Badenu se događaju 27., a u Neuchatelu 29. veljače. Također su se proširile na Nizozemsku, Švedsku i Dansku te tokom ožujka se šire na Beč, Berlin, Lombardiju i Veneciju. Odjeci revolucije u Francuskoj su se osjetili u cijeloj središnjoj Europi, od Danske i Njemačke do Austrije, Češke, Ugarske, Hrvatske i Italije.³

² Ivo Goldstein, ur., *Povijest 13: Napoleon, restauracija i revolucionarna kretanja (1800.- 1848.)*, Jutarnji list, Zagreb, 2008., 611., 631.-633.

³ Isto, 637., 641., 653.; J. Bleicken, *Povijest svijeta*, 566.

2. 1848. i 1849. GODINA:

a) Njemačka

U Njemačkoj je revolucija izbila zbog težnje za slobodom, nacionalnošću i jedinstvom. U Njemačkoj nisu postojali državljanstvo, oružane snage, administracija ni vladar; umjesto svega toga što je inače tvorilo republiku, Njemačka je bila skup više država koje su se zvale Njemački savez. Cilj pokreta je bio proširiti nacionalnu svijest među njemačkim stanovništvom te ujediniti Njemačku u jednu državu. Mnogi liberalni nacionalisti su se oslanjali na Prusko Kraljevstvo zato što je ono bilo najveće, vojno najjače i najbogatije u cijeloj Njemačkoj. Tijekom 1840.-ih je liberalni i nacionalni pokret jačao te je jedno od glavnih pitanja bilo što učiniti s Austrijom. Smatrali su da Austrija pripada Njemačkoj, a ne Habsburškoj Monarhiji. Austrijska vladajuća dinastija i većina visokih građanskih službenika su bili u pogledu kulture Nijemci. No problem je bio kako uključiti cijelo Austrijsko Carstvo u njemačku državu bez da naškode austrijskom nacionalnom karakteru te kako uključiti Nijemce iz Habsburške Monarhije, a da ju ne unište. Još jedan problem ujedinjenja Njemačke bila je vjera, naime u sjevernoj Njemačkoj u kojoj se nalazilo Prusko Kraljevstvo dominirao je protestantizam te su zbog toga Nijemci na jugu (katolici) bili skeptični oko ujedinjenja te su preferirali ujedinjenje s Austrijom u kojoj je prevladavalo katoličanstvo.⁴

Nacionalni pokret je u ožujku 1848. zahtijevao novi ustav koji je vojvoda u Wiesbadenu na kraju pod pritiskom proglasio. Istovremeno je u Heidelbergu skupina liberala iz različitih dijelova Njemačke odlučila sazvati zajednički njemački parlament iz čije je inicijative nastao frankfurtski sabor. U Berlinu je Fridrik Wilhelm IV. pokušao smiriti nered tako da je sazvao skupštinu koja je trebala elaborirati donošenje ustava te je morao dopustiti formiranje Narodne straže.⁵ U svibnju je u Frankfurtu ta novoizabrana Njemačka ustavotvorna skupština počela razmišljati o novom uređenju njemačkih zemalja, no ništa se nije dogodilo po pitanju njemačkog jedinstva pa su demokrati i republikanci u lipnju u Berlinu organizirali demonstracije te opljačkali arsenal kako bi pobunjeni narod opskrbili oružjem.⁶ U skupštini se nalazila desnica

⁴ Jonathan Sperber, *The European Revolutions, 1848.-1851.*, Cambridge University Press, 2005., 93.-96.

⁵ Slaven Bertoša, *Svjetska povijest modernoga doba: (XVI.-XIX. stoljeće): s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok*, Profil, Zagreb, 2004., 353.

⁶ I. Goldstein, ur., *Povijest 13: Napoleon, restauracija i revolucionarna kretanja (1800.- 1848.)*, 663.

kojom su uglavnom upravljali Prusi i republikanska ljevica te centar koji je bio podijeljen u dvije skupine koje su se borile za većinu. Jednu skupinu su činili liberali, a drugu osobe koje su bile spremne priznati narodni suverenitet. Frankfurtski zastupnici nisu podržavali druge nacionalne pokrete te su talijanskim demokratima javili da se njemačka granica nalazi na rijeci Mincio u sjevernoj Italiji jugozapadno od Verone te da Češku smatraju svojom. Cijeli sukob oko teritorija se sveo na dvije koncepcije, *velikonjemačku* i *malonjemačku*. *Velikonjemačka* bi u svoj teritorij zajedno sa zemljama njemačkog naroda uključivala i njemačke provincije u Austriji dok bi *malonjemačka* dala vrhovno zapovjedništvo pruskome kralju te isključila Austriju. Na koncu je prevladala *malonjemačka* koncepcija i ponuđena je carska kruna pruskome kralju koji je odbio krunu zato što mu je nisu ponudili svi njemački vladari. Nakon toga je započeo diplomatske pregovore s austrijskim carem i njemačkim vladarima o dobivanju krune na drugi način, no to se odužilo i njemački se pokret naposljetku ugasio. Frankfurtska skupština se preselila u Stuttgart, ali je u lipnju 1849. uništena vojnom silom. S vremenom se ustav promijenio, a pruski kralj je obolio te je vlast morao predati bratu 1861. godine.⁷

b) Habsburška Monarhija

b.1. Izbijanje revolucija

Prva polovica 19. stoljeća je bila razdoblje ponovnog nacionalnog buđenja, doba kada su pokreti u većinski slavenskim zemljama započeli izgradnju modernih identiteta na tradicionalnim osnovama. Počele su biti svjesne svoje baštine i nacionalnog jezika te je postupno pokrenuta izgradnja vlastite nacionalne svijesti. U Transilvaniji je 1834. profesor povijesti i filozofije održao predavanje na rumunjskom jeziku što je izazvalo čuđenje studenata zbog dotadašnje prakse korištenja latinskoga jezika. Te iste godine je glumac i pisac kazališnih djela Josef Tyl skladao i pjevao u mjuziklu u Pragu na češkom jeziku pjesmu „Kde domov muj?“. Kasnije će pjesma postati češkom nacionalnom himnom. Od 1820.-ih do 1840.-ih su se formirala književna i kulturna društva koja su objavljivala knjige, časopise i novine na narodnim jezicima. U Hrvatskoj

⁷ S. Bertoša, *Svjetska povijest modernoga doba: (XVI.-XIX. stoljeće): s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok*, 353.-355.

je Ljudevit Gaj bio glavni zagovornik jezičnog jedinstva. Problem ranog nacionalizma je bilo slabo poznavanje materinjeg jezika. U Češkoj su češki nacionalisti bolje govorili i pisali njemački nego češki, ukrajinski nacionalisti su bolje govorili poljski od ukrajinskog. Nacionalisti su bili mladi educirani ljudi iz srednje klase.⁸

Nakon krize iz 1847. koja je zbog lošeg uroda donijela glad, nova 1848. započela je vrlo loše u zemljama Monarhije. Izbijanje Pariške revolucije u veljači izazvalo je slijed pobuna u Monarhiji, a prvo se osjetila u Ugarskoj gdje je Lajos Kossuth zatražio demokratski ustav.⁹ Jedan od glavnih razloga ustanaka u Habsburškoj Monarhiji bila je težnja za ukidanjem kmetstva. U Ugarskom saboru se raspravljalo o tom pitanju, liberali su htjeli uvesti promjene no konzervativci su ih sprečavali. Sabor je kmetovima odlučio 1840. dati pravo na otkup vlastite slobode i dijela zemlje, no rijetko tko je imao novaca za takvo što te se na kraju nije puno toga ni promijenilo. Tom odlukom je uslijedio još jedan problem; naime veliki se dio srednjega plemstva borio s nedostatkom novca pa su se zbog toga pobunili protiv ideje oslobađanja kmetova bez naknade. Kako bi se riješio taj problem bilo je potrebno promijeniti ekonomsku politiku i povećati unutrašnje tržište s kojim bi porastao broj poslova i veća potražnja ljudi koji bi odrađivali te poslove te bi posljedično porastao i profit. Za uvođenje takve politike bila je potrebna promjena u vlasti.¹⁰

Nedostatak industrijske revolucije u gradovima je bio još jedan razlog izbijanja revolucija 1848. godine. Problem je bio u brzom razvoju i širenju gradova koje industrija nije mogla pratiti, a razlog takvog brzog širenja je bio veliki broj useljavanja seljačkog stanovništva u gradove. Sve su te promijene rezultirale nedostatkom posla i novca što je dovelo do gladi i siromaštva, a vlada nije znala odnosno nije se potrudila riješiti navedene probleme što je naposljetku dovelo do nezadovoljstva u društvu i izbijanja revolucija.¹¹

⁸ J. Sperber, *The European Revolutions, 1848.-1851.*, 99.-100.

⁹ Therese Schüssel, Erich Zöllner, *Povijest Austrije*, Barbat, Zagreb, 1997., 235.

¹⁰ Péter Hanák, ur., *Povijest Mađarske*, Barbat, Zagreb, 1995., 138.-139.

¹¹ A. J. P. Taylor, *The Habsburg Monarchy 1809.-1918. A history of the Austrian Empire and Austria-Hungary*, Hamish Hamilton, London, 1976., 58.

b.2. Austrija

U Beču je vladala težnja za novim ustavom, nezadovoljni građani su slali peticije Dvoru koje je on odbio i izazvao pobune u gradu. Tada se skupila masa ljudi na ulicama grada i prosvjedovala, međutim vojska je upala i ugušila prosvjed. Na ulicama su vladali neredi, pljačkalo se i uništavali su se javni posjedi. Građanstvo je osnovalo Nacionalnu gardu pri čemu su studenti osnovali vlastitu Akademsku legiju. Dana 14. ožujka ukinuta je cenzura i uslijedio je zakon o tisku. Navedene promjene su bile veliki uspjeh bečke revolucije. U Mađarskoj je vladala ideja odvajanja Mađarske od Monarhije. Istovremeno je došlo do pobuna u Hrvatskoj gdje je ban Josip Jelačić odbio poslušnost mađarskoj vladi. U međuvremenu je u Beču započela nova reforma čiji je rezultat bio taj da su kancelarije, dvorski uredi i komore zamijenjeni ministarskim vijećem.¹²

U Beču su u svibnju ponovno pokrenute pobune zbog novog državnog parlamenta koji je bio dvodomni. U Gornjem domu su bili veleposjednici i članovi koje je birao car, a u Donjem domu je pravo biranja bilo povezano s visokim poreznim cenzusom te je caru ustav dozvoljavao pravo veta na odluke Gornjeg i Donjeg doma. Tim je ograničenjima car pokrenuo nezadovoljstvo što je dovelo kod liberala i demokrata do sve većeg naginjanja prema ideji o pripojenju Austrije Njemačkom savezu. Posljedica ustanka je bila bijeg carskog dvora iz Beča u Innsbruck. Za to je vrijeme u Beču privremeno vlast preuzeo *Odbor za sigurnost* koji se ukinuvši ustav proglasio ustavotvornim.¹³

Djelovanje nove vlade obilježili su sukobi u Mađarskoj koji su podijelili parlament na dvije strane. Lijevi velikonjemački liberali su podupirali mađarsku revoluciju, a desni su slavenski zastupnici bili protiv revolucije iz straha od mađarizacije slavenskih naroda u Mađarskoj. Ubrzo je došlo do sukoba u parlamentu zbog pitanja primanja mađarske delegacije koja je htjela zatražiti zaštitu od Jelačićeve vojske koja se uspješno približavala Budimpešti. Slavenska desnica je uspjela spriječiti dolazak Mađara što je izazvalo mržnju od strane pristalica mađarskog ustanka do tolike mjere da su na kraju

¹² T. Schüssel, E. Zöllner, *Povijest Austrije*, 235.-237.

¹³ Skupina autora, *Povijest Češke. Od seobe Slavena do suvremenog doba*, Sandorf, Zagreb, 2014., 434.

slavenski zastupnici bili primorani napustiti Beč zbog vlastite sigurnosti. U listopadu se 1848. opet podižu barikade i grad se priključuje revoluciji, a vlada ga napušta. Knez Windischgrätz topovima napada Beč i osvaja ga te je nakon toga revolucija s vremenom polako počela gubiti na snazi.¹⁴

b.3. Mađarska i Hrvatska

Mađarska je revolucija kao i sve ostale bila liberalno-nacionalnog karaktera. Revolucija je trebala započeti 19. ožujka 1848., ali je odgođena zbog izbijanja revolucije u Beču 13. ožujka. Jedan od mnogih zahtjeva je bila nezavisnost od Habsburške Monarhije. Revolucija je utjecala na ostale zemlje Habsburške Monarhije i posljedica je bila izbijanje građanskog rata 11. rujna 1848. godine. Za razliku od drugih revolucija koje su izbile diljem Europe neplanirano i neočekivano, Mađarska je revolucija bila unaprijed planirana. Kada se pročulo o događanjima u Beču vođe mađarske revolucije su odlučili da se trebaju pobuniti odmah to jest prije od planiranog.¹⁵ Tako je u Pešti 15. ožujka Sándor Petőfi, vođa peštanskih revolucionara, odlučio pokrenuti ustanak tako da je s ostalom trojicom revolucionara Jókaijem, Vasváryjem i Bulyovszkyjem sastavio zahtjeve mađarskog naroda u Dvanaest točaka. Zahtijevali su slobodu tiska, ministarstvo u Budimu, redoviti sabor u Pešti, jednakost pred zakonom i u vjeri i ukidanje feudalnih odnosa. Iz kafića u kojem su pročitali Dvanaest točaka revolucionari su se zaputili prema tiskari Landerer i zauzeli ju. Tamo su tiskali Dvanaest točaka i dijelili ih narodu koji se okupljao oko tiskare i dalje.¹⁶ Revolucionari su bili uglavnom pisci, pjesnici, članovi Narodnog kazališta i intelektualci. Mađarska historiografija daje različite podatke o broju ljudi koji je prosvjedovao. Naime, neki tvrde da se okupilo 10.000 revolucionara, a drugi da ih je bilo 20.000 te treći tvrde da ih se skupilo oko 5.000 zbog kiše koja je padala taj dan.¹⁷ Mnogo prosvjednika je krenulo prema gradskim vijećnicama Pešte i Budima te do zgrade Gubernije gdje su prisilili Namjesničko i Općinsko vijeće da im prihvate zahtjeve.

¹⁴ Skupina autora, *Povijest Češke. Od seobe Slavena do suvremenog doba*, 435.-436.

¹⁵ Gabriela Dobsai, „Mađarska revolucija 1848. godine“, *Essehist : časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti*, Vol. 3 No. 3, 2011., 39.

¹⁶ Isto; P. Hanák, ur., *Povijest Mađarske*, 139.

¹⁷ G. Dobsai, „Mađarska revolucija 1848. godine“, 39.

Revolucija iz Pešte i Budima je odjeknula i u ostalim krajevima Mađarske te je potakla druge gradove na pobunu. Slična događanja su se zbila u Győru, Székesfehérváru, Debrecenu, Pécsu i Temišvaru. Usprkos uspjehu, revolucija nije bila ni blizu kraja. U međuvremenu su se sabornici zaputili u Beč gdje su predali zahtjeve mađarskog naroda caru Ferdinandu V. koji je obećao da će u što kraćem roku odobriti zahtjeve. Grof Lajos Batthyány je 18. ožujka izabran za predsjednika mađarske vlade, a na zahtjev palatina, odnosno careva namjesnika, formirao je kabinet krajem ožujka. Kabinet je sadržavao slijedeće članove: "ministar pri osobi kralja" je bio knez Pál Eszterházy, ministar rata postao je Lázár Mészáros, ministar prometa i javnih radova postao je grof István Széchenyi, ministar pravosuđa bio je Ferenc Deák, za poljoprivredu i industriju bio je odgovoran Gábor Klauzál, Lajos Kossuth je postao ministar financija i Bertalan Szemere je postao ministar unutarnjih poslova.

Nadvojvoda Stjepan je otišao u Beč predati listu navedenih ministara kralju na odobrenje, no u međuvremenu je došlo do revolucije u Pragu koja je izazvala zabrinutost bečkog dvora te strah od mogućeg raspada Monarhije. Revolucija u Pragu je rezultirala uskraćenim obećanjem Mađarima od strane cara. Zbog problema koje su prouzročile revolucije u Pragu i Milanu car nije prihvatio sve zahtjeve Mađara već je samo odobrio listu, a odbio je odobriti samostalnu vojsku i financije mađarske vlade te je zahtijevao da i dalje ostanu u nadležnosti dvorske kancelarije. Mađarski narod se tim odlukama osjećao prevarenim te je počeo izazivati neredne i voditi demonstracije na ulicama. Odlučili su se boriti za slobodu nasilnim putem te je određeno da svaki građanin mora stupiti u nacionalnu gardu. U međuvremenu se palatin vratio u Beč i nagovorio vladara da prihvati sve zahtjeve što je 31. ožujka učinjeno. Mađarska je postala nasljedna ustavna monarhija koja je još uvijek bila vezana kraljem za Habsburšku Monarhiju. Mađarska je time mogla voditi vlastite vanjske poslove.¹⁸ Zakonodavno tijelo se sastajalo jednom godišnje, a sastojalo se od Gornjeg i Donjeg doma.

Travanjskim zakonima su donesene nove odredbe: proglašeno je ponovno ujedinjenje Transilvanije i Ugarske, proglašena je jednakost u vjeri, donesena je odluka o stvaranju neovisne ugarske administracije i bile su ukinute porezne povlastice zemljoposjednika, a kmetovi su oslobođeni osobne zavisnosti i vlastelinskih obveza.

¹⁸ G. Dobsai, „Mađarska revolucija 1848. godine“, 40.

Nova vlada nije imala novca ni vojske te nije znala upravljati. U tako teškoj poziciji je pokušala smanjiti otpor revolucionara i surađivati s bečkim dvorom. Kako bi smanjili otpor vladajući su bili primorani koristiti silu kada je to bilo najpotrebnije. Najčešće se sila upotrebljavala protiv seljaka koji su dolazili s novim zahtjevima koje vlada nije imala s čim financirati. S vremenom se stanje pogoršalo i počeli su se gomilati problemi, vlada nije znala kako upravljati financijama, nisu znali voditi vanjske poslove ni kako vratiti državni dug.

Jedna od većih pogrešaka nove vlade je bila nepriznavanje drugih naroda unutar ugarske granice. Hrvati, Srbi, Rumunji i Slovaci nisu bili zadovoljni novim odredbama te su zahtijevali ravnopravnost. Mađarska je vlada umjesto odobravanja njihovih zahtjeva proglasila mađarski jezik službenim u zakonodavstvu i upravi. Postavši banom, Josip Jelačić prekida sve veze s mađarskom vladom i naređuje hrvatskim uredima da ne smiju provoditi odluke koje dolaze od mađarske vlade. U to isto vrijeme su se pogoršali odnosi Srba s Mađarima kada su u svibnju 1848. Srbi proglasili samostalnu Srpsku Vojvodinu. Mađarska je uvidjevši da joj prijeti mogući građanski rat počela provoditi pripreme tako da je započela s osnivanjem postrojbe Nacionalne garde koju je sačinjavala civilna vojska sa zadaćom da brani život i vlasništvo. Dok su se Hrvati i Mađari pripremali za rat, Srbi u Vojvodini, Slovaci i Rumunji tražili su samostalan nacionalni parlament koji je Mađarska također odbila. Posljedica toga je bio ustanak Srba u Vojvodini koji se odigrao u lipnju.¹⁹

Zbog pritiska je formirana nova vlada koja je hitno krenula rješavati probleme započevši s jačanjem vojske i osiguravanjem financijskih sredstava za nadolazeći rat. Kossuth je kao rješenje nedostatka novca uveo vlastiti novac tzv. „Kossuth bankó“ čime je izazvao zgražanje bečkog dvora. Kossuth je naredio novačenje i sakupio vojsku spremnu za rat dok je Jelačić 11. rujna 1848. krenuo na Mađarsku. Tim datumom se označava početak građanskog rata. Rat se okončao predajom Mađara kod Világosa 13. kolovoza 1849. te je revolucija time i ugašena. Premda nije priznavala zahtjeve nemađarskih naroda, Mađarska revolucija je kao i druge europske revolucije za cilj imala ostvariti oslobođenje kmetova od feudalaca te se borila i za druga temeljna

¹⁹ G. Dobsai, „Mađarska revolucija 1848. godine“, 41.

ljudska prava. Jednim dijelom je ostavila utjecaja na druge narode te se kao i drugi borila za samostalnost, nezavisnu državu i slobodu.²⁰

U ožujku 1848. Josip Jelačić postaje hrvatski ban. U to vrijeme vladaju nemiri u Habsburškoj Monarhiji koja ih pokušava smiriti tako da izbjegava bilo kakve represivne mjere već mirnim i diplomatskim putem pokušava smanjiti tenzije. Rezultat takvih mjera je bila smjena Metternicha s mjesta kancelara i popuštanje zahtjevima bečkih studenata. Dok se u Beču polako smirivalo stanje, u Mađarskoj se, kako je navedeno, pogoršavalo. Događanja u Mađarskoj su pripomogla hrvatskim velikašima u njihovim planovima o udaljavanju Hrvatske od Mađarske odnosno, poslužila su kao opravdanje za takvu politiku.²¹

Mađarska vlada se pobunila protiv vladareve odluke o proglašenju Jelačića banom te je tražila njegovo razrješenje koje se ostvarilo 10. lipnja. Bez obzira na gubljenje banske časti Jelačić je uspio zadržati kraljevu naklonost i Sabor je nastavio s radom.²² U lipnju se 1848. u Hrvatskom saboru raspravljalo o odnosu sa susjedima. Kako Hrvati nisu mogli pronaći zajednički jezik s Mađarima tako su se morali odlučiti na vojni pohod. Pripreme su se odvijale u srpnju i kolovozu. Novačenja su se odvijala u Vojnoj krajini, a sam Ban odlazi u Liku i šalje generala Neustädtera u Slavoniju. Cilj im je bio okupiti što veći broj ljudi kako bi pohod bio što uspješniji i kako bi privukli što veći broj ljudi na svoju stranu. Osim što je okupio ljude za pohod osigurao je i zaštitu hrvatskih krajeva koji su bili pod jakim utjecajem mađarskih pristaša. To su bili sjeverni dio virovitičke županije i grad Rijeka. Za krajnje pripreme je Jelačić poslao zahtjev u Beč da mu odobre topničke odrede i potrebna vojna sredstva što je na kraju i učinjeno.²³ Nakon što je Jelačiću vraćena banska čast u rujnu, objavljen je rat Mađarskoj.²⁴ Kada je sve bilo spremno Jelačić se uputio u Varaždin gdje se okupljala vojska te krenuo 11. rujna 1848. prema Mađarskoj. U Mađarskoj je došlo do neuspjelog sukoba, ali s neznatnim brojem žrtava.

²⁰ G. Dobsai, „Mađarska revolucija 1848. godine“, 42.

²¹ Ivan Čosić, „Ban Josip Jelačić kao vojskovođa 1848.-1849.“, *Rostra : časopis studenata povijesti Sveučilišta u Zadru*, Vol. 4. No. 4., 2011., 73.

²² A. J. P. Taylor, *The Habsburg Monarchy 1809.-1918. A history of the Austrian Empire and Austria-Hungary*, 65.

²³ I. Čosić, „Ban Josip Jelačić kao vojskovođa 1848.-1849.“, 74.

²⁴ A. J. P. Taylor, *The Habsburg Monarchy 1809.-1918. A history of the Austrian Empire and Austria-Hungary*, 65.

Spletom okolnosti Jelačić se s vojskom uputio prema Beču do kojeg je stigao u listopadu iste godine kada je izgubio funkciju kraljevskoga povjerenika i potpao pod zapovjedništvo Alfreda Windischgrätza. S poteškoćama je zajedno s austrijskom vojskom i Windischgrätzom na čelu okupirao i osvojio Beč te zaustavio ustanak. Tijekom 1849. je austrijska vojska i Jelačić u sklopu s njom ušla u nekoliko sukoba s mađarskim revolucionarima te su se u međuvremenu oni predali zbog velikog pritiska ruske vojske koja je pomogla zaustaviti revoluciju u Ugarskom dijelu Monarhije.²⁵

Slika 1.: ban Josip Jelačić

preuzeto: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=28950> 23. lipnja 2019.

Tisak je u 19. stoljeću služio kao alat za izražavanje misli i ideja te je za vrijeme i poslije Francuske revolucije bio prisilno cenzuriran zbog straha vladajućih od revolucije. Nakon Francuske revolucije se također počela širiti ideja o nacijama, a širila se putem tiska. Upravo je sloboda tiska bila jedan od glavnih zahtjeva revolucionara 1848. i 1849. godine. U proljeće 1848. su ti zahtjevi prihvaćeni i ukinuta je cenzura u većini zapadnoeuropskih zemalja i u Habsburškoj Monarhiji. Premda je uvedena sloboda tiska bila je kratkog trajanja, odnosno s vremenom se počela ograničavati.²⁶ Najaktualnije novine na hrvatskom prostoru su bile *Saborske novine*, *Slavenski Jug*, *Südslawische Zeitung*, *Jugoslavenske novine* te od proljeća 1848. do ljeta 1849. *Agramer Zeitung* i *Novine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske*. Navedene novine su se

²⁵ I. Ćosić, „Ban Josip Jelačić kao vojskovođa 1848.-1849.“, 75.-76., „Jelačić, Josip“, *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=28950>, 5. rujna 2019.

²⁶ Vlasta Švoger, „Zagrebačko liberalno novinstvo o slobodi tiska i društvenoj ulozi novina od izbijanja revolucije 1848. do uvođenja neoapsolutizma 1851. godine“, *Povijesni prilozi*, Vol. 30 No. 30, 2006., 205.

zalagale za slobodu tiska, neke u većoj, a neke u manjoj mjeri te su često kritizirale vladajuće i zbivanja u zemljama Habsburške Monarhije.²⁷

Kako bi se bolje razumio pojam slobode tiska u doba revolucija 1848. i 1849. potrebna je detaljnija analiza događaja koji su se zbili na hrvatskom prostoru i u ostatku Habsburške Monarhije. Naime, prije izbijanja same revolucije u ožujku čuvene godine u Banskoj su Hrvatskoj, preciznije u Zagrebu, izlazila dva politička lista - *Novine dalmatinsko-horvatsko-slavonske* i *Agramer Zeitung*. Tada još nije postojala sloboda tiska pa su novine izlazile pod strogom kontrolom i cenzurom. Pritisak su vršili austrijska vlada i Mađarsko namjesničko vijeće koje je htjelo suzbiti jačanje i širenje hrvatskog političkog pokreta poznatog pod imenom Ilirski pokret. Nakon što je smijenjen Metternich uvodi se neograničena sloboda tiska. *Saborske novine* se pokreću u lipnju 1848., a u kolovozu ih zamjenjuju novine *Slavenski Jug*. U siječnju sljedeće godine počinje izlaziti *Südslavishe Zeitung*. Upravo se u to doba polako razvija moderno novinarstvo putem kojeg se izražavaju javna mišljenja i ideje te ciljevi i planovi političkog djelovanja u zemljama Habsburške Monarhije. S obzirom da tada još nisu postojali novinari i publicisti, urednici zagrebačkih novina su bili intelektualni pripadnici srednjega građanskoga sloja.²⁸

Tijekom 1848. i prvom polovicom 1849. zagrebačke novine podupiru hrvatski pokret te se zalažu za samostalnost Hrvatske unutar Habsburške Monarhije odnosno nezavisnost Hrvatske od Mađarske te su bile veliki zagovornici austroslavizma. Odnos zagrebačkih novina prema banu Josipu Jelačiću je bio pozitivan, novine su ga često idealizirale i prikazivale kao nacionalnog junaka bez kojeg hrvatski pokret ne bi uspio. Završetak takvog gledanja i divljenja počinje u jesen 1848. kada jača austrijska vlada, to jest kada Jelačić odlazi u pohod u Mađarsku kako bi ugasio revoluciju koja nije pokazivala naznake kraja. Naime, tokom pohoda je u jednom trenutku pao pod službu austrijskog generala kneza Windischgrätza i izgubio titulu generala. Drugi, još teži udarac zadobio je kada je uveden Oktroiirani ustav u ožujku 1849. godine. Posljednji udarac svojoj popularnosti zadao si je sam Jelačić kada je potpisao u svibnju već navedene godine „Privremeni zakon o tisku“ te je prisilio Bansko vijeće da proglasi

²⁷ V. Švoger, „Zagrebačko liberalno novinstvo o slobodi tiska i društvenoj ulozi novina od izbijanja revolucije 1848. do uvođenja neoapsolutizma 1851. godine“, 221.

²⁸ Tomislav Markus, „Dokumenti o hrvatskom pokretu iz 1849. godine“, *Časopis za suvremenu povijest*, Vol. 30 No. 3, 1998., 577.

Oktroj u Banskoj Hrvatskoj u srpnju i kolovožu.²⁹ Jelačić je u više navrata zamjerao novinama *Slavenski Jug* zbog prenošenja lažnih informacija o njegovim pohodima u Mađarskoj i zbog širenja buntovničkih ideja pod izlikom o samostalnosti i nezavisnosti Hrvatske od Mađarske. Bez obzira na to Jelačić se nije previše izjašnjavao u vezi hrvatskog tiska.³⁰

Slika 2.: Lajos Kossuth

preuzeto: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33351> 24. lipnja 2019.

b.4. Češka i Slovačka

Do revolucije u Češkoj je došlo zbog sličnih razloga kao i u drugim zemljama Habsburške Monarhije. Praški revolucionari su se podigli protiv vlade u trenutku kada je ona bila najslabija te su ih druge revolucije kao što je to bila mađarska revolucija potaknule na ustanak. U Pragu su se studenti i drugi educirani ljudi pobunili protiv vlasti u Beču i zahtijevali jednaka prava za Čehe i Nijemce. Tijekom 1840.-ih je broj stanovnika u Pragu rastao zbog migracija sa sela, što je dovelo do veće potražnje za proizvodima i poslom. Tako se 1847. narod pobunio zbog nezaposlenosti, manjka hrane i visokih cijena. Vijesti o pobunama u Italiji i Parizu u veljači 1848. su nagnale Čehe na uvođenje reformi. Dana 11. ožujka i 10. travnja su se sastajali aristokrati kako bi raspravljali o reformama. Na sastanku je odobren zahtjev za potpunu građansku slobodu, ukinut je feudalizam, uvedena je građanska vojska, češki jezik je uveden u

²⁹ T. Markus, „Dokumenti o hrvatskom pokretu iz 1849. godine“, 578.

³⁰ Isto, 579.

škole i organizirana je ustavna vlada sa zastupnicima iz svih društvenih slojeva: plemići, svećenstvo, građanstvo i seljaštvo. Češki su nacionalisti zahtijevali ujedinjeni sabor Češke, Moravske i Austrijske Šleske koji bi se sastajao jednom godišnje. Za takav zahtjev su radikali dobili slabu potporu. U ožujku i travnju su gradonačelnik, konzervativno građanstvo i provincijalni guverner bili voljni priznati većinu zahtjeva revolucionara.

Česi i češki Nijemci su zajedno surađivali u uvođenju reforma sve do sredine svibnja kada su se povukli iz Narodnog odbora.³¹ Nijemci su se povukli iz Narodnog odbora nakon što je njihova suradnja s Česima bila prekinuta zbog težnje prema nacionalnom i državnom jedinstvu koji su Nijemci zastupali te su pozvali povjesničara i najistaknutijeg vođu revolucije Františka Palackog da im iskaže podršku i suglasnost Čeha s uključivanjem u jedinstvenu Njemačku, no on je to odbio.³² Palacký je u kasnom travnju započeo organizirati Slavenski kongres koji se sastao u Pragu pet tjedana kasnije. Na kongresu se raspravljalo o očuvanju jedinstva Habsburške Monarhije kao preduvjeta za ostvarivanje i očuvanje samostalnosti slavenskih naroda.³³ Habsburška vojska je intervenirala u lipnju i zaustavila bilo kakve pokušaje uvođenja reformi. Radikalni češki studenti su zahtijevali oružje kako bi u ponedjeljak 12. lipnja tijekom Slavenskog kongresa organizirali prosvjed. Ubrzo se prosvjed pretvorio u sukob u kojem su sudjelovali studenti i ostali pobunjenici protiv Windischgrätzove vojske. Nakon šest dana uličnih borbi i više stotina žrtava Alfred Windischgrätz je uspio steći kontrolu nad gradom. Krajem lipnja je vlada raspustila Narodni odbor i zaustavila planove u organiziranju novog sabora. Posljednji značajniji pokušaj ustanka bio je u Pragu u svibnju 1849. godine. Mihail Bakunjin je potaknuo taj ustanak, ali je policija otkrila urotu te nametnula novu opsadu koja je trajala do kolovoza 1853. godine.³⁴

Zahtjevi slovačkog naroda se nisu bitno razlikovali od zahtjeva ostalih zemalja Habsburške Monarhije. Oko 30 narodnih zastupnika je pod vodstvom L'udovíta Štúra na saboru s Michalom Miloslavom Hodžom sastavilo Zahtjev slovačkog naroda. Štúr je bio slovački književnik i političar te vođa nacionalnog pokreta. Godine 1848. je

³¹ Gary B. Cohen, *Prague Upheavals of 1848*, 2004., preuzeto s internetske stranice: <https://www.ohio.edu/chastain/ip/prague.htm> 24. lipnja 2019.

³² Skupina autora, *Povijest Češke. Od seobe Slavena do suvremenog doba*, 438.

³³ „Slavenski kongres u Pragu“, *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=56594>, 24. lipnja 2019.

³⁴ Gary B. Cohen, *Prague Upheavals of 1848*, 2004., preuzeto s internetske stranice: <https://www.ohio.edu/chastain/ip/prague.htm> 24. lipnja 2019.

sudjelovao na Slavenskom kongresu u Pragu gdje se zalagao za ideju austroslavizma.³⁵ U zahtjevima su slovački zastupnici tražili promjenu, odnosno uvođenje političkih, socijalnih i državnih reformi. Smatrali su da bi Mađarska trebala biti ponovno uspostavljena moderna federalna država s demokracijom i jednakim građanskim pravima. U političkom i socijalnom smislu su Slovaci bili vrlo bliski s mađarskim radikalnim demokratima. Predstavnici slovačkog nacionalnog pokreta su htjeli predstaviti svoje zahtjeve legalnim i diplomatskim putem bez fizičkog sukoba. Zahtjeve su planirali odnijeti kralju, palatinu, mađarskom saboru i vladi. Također su zahtijevali novo organiziranje mađarske vlade i sabora u kojem bi sve nacije koje su živjele unutar granica Mađarske imale pravo biti zastupane u saboru. Slovački jezik se prema njihovim zahtjevima trebao uvesti u škole i druge obrazovne ustanove te je trebao ući u javnu i političku uporabu. Zahtijevali su da se uvede zastava i nacionalne boje koje bi predstavljale samostalnu i neovisnu Slovačku te autonomna nacionalna garda. Četrnaesta i posljednja točka zahtjeva su bile socijalne i političke reforme. Slabost tih zahtjeva je bila nepreciznost u određenim točkama kao što je bila neprecizno definirana granica teritorija carstva. Štúr, Hodža i Hurban su morali napustiti Mađarsku zbog prijetnje uhićenjem. Otišli su u Prag na Slavenski kongres na kojem su predstavili Zahtjeve i sudjelovali u revoluciji. U kasnu jesen su se nakon još jednog pokušaja podizanja ustanka u rujnu udaljili od Zahtjeva.³⁶

b.5. Italija

Napuljsko kraljevstvo se podiglo na noge 12. siječnja 1848. zbog nezadovoljstva prema Ferdinandu II. i njegovom vladanju. Pobuna je započela u Palermu i proširila se kada su se svi slojevi društva ujedinili te su ustanici do početka veljače držali kontrolu nad cijelim teritorijem s izuzetkom tvrđave u Messini. Ferdinand II. je pod pritiskom pobunjenika potpisao obvezu 29. siječnja da će proglasiti ustav. Nakon njega su ostali

³⁵ „Slavenski kongres u Pragu“, *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=56594>, 24. lipnja 2019.

³⁶ Dušan Škvarna, *Claims of the Slovak Nation*, 2004., preuzeto s internetske str.: <https://www.ohio.edu/chastain/ac/claims.htm> 24. lipnja 2019.

talijanski vladari napravili isto te je tako ustav proglašen u Rimu, Firenci i Torinu. Ti su ustavi bili napravljeni na temelju francuske revolucije iz 1830. godine kojom je proglašeno pravo glasovanja na imovinskoj osnovi, utemeljen je dvodomni parlament i osnovana je nacionalna garda kao građanska vojska. Odluke talijanskih vladara su se proširile u Francuskoj i ubrzale tamošnju revoluciju što je dovelo do domino efekta; ostale srednjoeuropske zemlje su spontano počele organizirati ustanke. U ožujku je Mađarska bila u pobuni, u Beču su vladali nemiri i Metternich je bio smijenjen s vlasti. Svi ti događaji su promijenili tijek talijanske revolucije i potaknuli na ustanke u Milanu i Veneciji koji su bili pod austrijskom upravom. Dana 18. ožujka izbio je ustanak u Milanu koji je doveo do uličnih sukoba koji su potrajali pet dana te doveli do oslobođenja Milana. U isto je vrijeme i u Veneciji izbila pobuna koja je okončana 22. ožujka kada se austrijski garnizon predao. No u svibnju Ferdinand II. vraća kontrolu i zadaje jak udarac liberalnom pokretu što dovodi do još većih nemira i rata za nezavisnost.³⁷

Rat za nezavisnost Italije je započeo kada su pijemontske trupe pod vodstvom Karla Alberta prešle pijemontsku granicu na Ticinu. Loše, odnosno neodlučno vođenje rata od strane Karla Alberta i pritom propuštene prilike odnosno gubitci, poput onog kraj Custoze 25. srpnja 1848. gdje je pobjedu odnio austrijski feldmaršal Radetzky doveli su do potpisivanja primirja 9. kolovoza kako bi se sačuvao ugled Pijemonta te mu osigurao skromne teritorijalne prednosti u Lombardiji. U listopadu se 1848. u Toskani osniva nova vlada na čelu s Francescom Guerrazzijem i Giuseppeom Montanellijem zbog težnje za talijanskim jedinstvom koji porazom Karla Alberta nisu uspjeli ostvariti.³⁸ U Rimu je papa Pio IX. pobjegao u Gaetu gdje mu se pridružio toskanski veliki vojvoda Leopold II. što je dovelo do ubojstva ministra Pellegrina Rossija 15. studenog i otvorilo vrata pristašama radikalnijih struja u prijestolnici. Tada su zakazani izbori iz kojih je proizašla ustavotvorna skupština koja je u veljači 1849. proglasila pad papinstva i Rimsku republiku. Nakon samo nekoliko dana Karlo Albert prekida primirje koje je dao potpisati u kolovozu 1848. s Austrijom.

Vojne operacije od strane Karla Alberta su kao i prošli put vođene neodlučno s oklijevanjem što je dovelo do novog poraza kod Novare 23. ožujka 1849. koji ga je ovog puta natjerao na abdikaciju. Njegov sin Viktor Emanuel II. ulazi u mirovne pregovore s Austrijom koji su potpisani 6. kolovoza 1849. godine. Donesena je odluka

³⁷ Giuliano Procacci, *Povijest Talijana*, Barbat, Zagreb, 1996., 212.-213.

³⁸ Isto, 214.

o odustajanju Pijemonta od teritorijalnog dobitka i podrške talijanskom revolucionarnom pokretu. U tom trenutku su nade za talijanskim jedinstvom nestajale, Pijemont je izgubio, Austrija je vratila vlast u Lombardiji i na području bivše Mletačke Republike, na Siciliji je vraćena vlast Burbona koju su izgubili u veljači 1848. kada su ustanici osnovali sicilijansku vladu, a u Firenci je austrijski ekspedicijski korpus vratio velikog vojvodu. Jedino su Rim i Venecija još držali otpor no ne zadugo jer je Napoleon III. poslao vojnu ekspediciju u Rim gdje je francuska vojska naišla na veliki otpor pod vodstvom Garibaldija. Francuske trupe pod zapovjedništvom generala Oudinota uspjele su zauzeti grad 3. srpnja. Nakon Rima je pala i Venecija 24. kolovoza nakon dugog otpora čime su zaustavljena revolucionarna zbivanja u Italiji.³⁹ Nakon ustanaka su se na vlast vratili kraljevi, a u Pijemontu je liberalni ustav uspio preživjeti buntovno razdoblje.⁴⁰

³⁹ G. Procacci, *Povijest Talijana*, 215.-216.

⁴⁰ Charles Tilly, Louise Tilly, Richard Tilly, *Buntovno stoljeće 1830.-1930.*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2002., 160.

3. ZAKLJUČAK

Turbulentne godine 1848. i 1849. zapisane su u historiografiji kao godine općih nemira i nereda. Revolucije izazvane zbog nezadovoljstva građanskih slojeva i loših odluka donesenih od strane vladajućih ostavile su duboki trag i posljedice na daljnja zbivanja. Revolucije koje su zahvatile Europu brzinom munje su dovele u pitanje način vladanja i donošenja odluka te dotadašnje stanje u državama. Jedan od važnijih razloga neuspjeha revolucija je bila vojska koja je ostala vjerna kralju te uspješno ugušila prosvjede. Iako su neuspjele, revolucijama je obnovljen apsolutizam koji je postao poznat kao neoapsolutizam u Habsburškoj Monarhiji. Revolucijama se probudila nacionalna svijest i osjećaj pripadnosti određenom narodu te želja za samostalnošću i jedinstvom. Zahtjevi naroda su bili jasni i pokušavalo se do njih doći mirnim putem, no zbog odbijanja i donesenih loših odluka vladajućih revolucionari su bili prisiljeni izaći na ulice. Neki zahtjevi su odobreni, a mnogi su u narednim godinama tek potvrđeni zbog nužnosti za promjenama koje su vladari nakon 1848. morali uvesti i provesti nove reforme. Jedan veliki uspjeh revolucija bilo je ukidanje kmetstva odnosno feudalizma. Na kraju krajeva, kada se sagledaju sva događanja koja su se zbilila u vrlo kratkom periodu, sažetom u dvije godine svi zahtjevi naroda različitih zemalja mogu se zbog svoje sličnosti opisati u tri riječi: bratstvo, sloboda i jednakost.

4. POPIS LITERATURE

1. Bertoša, Slaven, *Svjetska povijest modernoga doba: (XVI.-XIX. stoljeće): s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok*, Profil, Zagreb, 2004.
2. Bleicken, Jochen...et al., *Povijest svijeta*, Marjan tisak, Split, 2005., 3 sv.
3. Cohen, Gary, B., *Prague Upheavals of 1848*, 2004. preuzeto s internetske stranice: <https://www.ohio.edu/chastain/ip/prague.htm> 24. lipnja 2019.
4. Ćosić, Ivan, „Ban Josip Jelačić kao vojskovođa 1848. – 1849.“, *Rostra : časopis studenata povijesti Sveučilišta u Zadru*, Vol. 4. No. 4., 2011.
5. Dobsai, Gabriela, „Mađarska revolucija 1848. godine“, *Essehist : časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti*, Vol. 3 No. 3, 2011.
6. Goldstein, Ivo, ur., *Povijest 13: Napoleon, restauracija i revolucionarna kretanja (1800.- 1848.)*, Jutarnji list, Zagreb, 2008.
7. Hanák, Péter, ur., *Povijest Mađarske*, Barbat, Zagreb, 1995.
8. Markus, Tomislav, „Dokumenti o hrvatskom pokretu iz 1849. godine“, *Časopis za suvremenu povijest*, Vol. 30 No. 3, 1998.
9. Procacci, Giuliano, *Povijest Talijana*, Barbat, Zagreb, 1996.
10. Schüssel, Therese, Zöllner, Erich, *Povijest Austrije*, Barbat, Zagreb, 1997.
11. Skupina autora, *Povijest Češke. Od seobe Slavena do suvremenog doba*, Sandorf, Zagreb, 2014.
12. Sperber, Jonathan, *The European Revolutions, 1848.-1851.*, Cambridge University Press, 2005.
13. Škvarna, Dušan, *Claims of the Slovak Nation*, 2004., preuzeto s internetske stranice: <https://www.ohio.edu/chastain/ac/claims.htm> 24. lipnja 2019.
14. Švoger, Vlasta, „Zagrebačko liberalno novinstvo o slobodi tiska i društvenoj ulozi novina od izbijanja revolucije 1848. do uvođenja neoapsolutizma 1851. godine“, *Povijesni prilozi*, Vol. 30 No. 30, 2006.

15. Taylor, A. J. P., *The Habsburg Monarchy 1809.-1918. A history of the Austrian Empire and Austria-Hungary*, Hamish Hamilton, London, 1976.
16. Tilly, Charles, Tilly, Louise, Tilly, Richard, *Buntovno stoljeće 1830.-1930.*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2002.
17. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=56594>, 24. lipnja 2019.
18. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=28950>, 5. rujna 2019.

5. SAŽETAK

Do revolucija iz 1848. i 1849. došlo je zbog brzog razvoja gradova i masovnog useljavanja seljačkog stanovništva što je dovelo do nezaposlenosti, nedostatka novca, pada tržišta i gladi. Uslijedile su gospodarske krize koje su izazvale seljačko i građansko stanovništvo na pobunu koja je na koncu izbila u proljeće 1848. godine. Zanimljiva je činjenica u vezi čuvenih revolucija da su se odvale čitavom Europom u isto vrijeme. Nakon revolucija u Italiji i Francuskoj u siječnju i veljači 1848. pokrenut je val ustanaka diljem srednje i jugoistočne Europe. Bune koje su zahvatile Habsburšku Monarhiju dovele su skoro do raspada zbog siline kojom su bile vođene. Naročito se izdvojila mađarska revolucija koja je utjecala na ostale ustanke u Monarhiji. Njom su se narušili hrvatsko-mađarski odnosi zbog mađarske želje za monopolom nad Hrvatskom. Na ovo je ban Josip Jelačić odgovorio ratom koji je okončao revoluciju 1849. godine. Još jedan važan uzrok koji je doveo do stanja 1848. bilo je nacionalno buđenje naroda i u Njemačkoj želje za jedinstvom. Europski narodi su počeli biti svjesni svoje nacionalne pripadnosti te se odlučili dignuti na noge i boriti se za nju.

Iako je rezultat revolucija bio neuspješan i uveden je apsolutizam ipak su uspjele dovesti do ukinuća feudalizma. Prema nekim povjesničarima ovo označava kraj srednjeg vijeka i početak novog, a zasigurno označuje prekretnicu u povijesti.

Ključne riječi: revolucija, 1848., 1849., Europa, Habsburška Monarhija, Njemačka, nacionalno buđenje

6. ABSTRACT

The Revolutions of the 1848-1849 in the Central and South-eastern Europe

The cause of revolutions of 1848 and 1849 was the rapid development of cities and the massive immigration of the peasant population, which led to unemployment, lack of money, market decline and famine. This was followed by economic crises that caused peasant and civilian populations to rebel, which eventually erupted in the spring of 1848. An interesting fact about the famous revolutions is that they took place throughout Europe at the same time. Following the revolutions in Italy and France in January and February 1848, a wave of uprisings was launched throughout Central and South-eastern Europe. The uprisings that affected the Habsburg Monarchy almost led to its breakup because of the strength of the rebel forces. In particular, the Hungarian Revolution stood out, affecting other uprisings in the Monarchy. It disrupted relations between Croatia and Hungary because of Hungary's desire to have a monopoly over Croatia. To this Ban Josip Jelačić responded by the war that ended the 1849 revolution. Another important cause that led to the situation in 1848 was the national awakening in people and a desire for unity in Germany. The peoples of Europe began to realise their nationalities and proceeded to stand up and fight for them.

Although the revolutions were unsuccessful and absolutism was introduced, they still managed to abolish feudalism. According to some historians this marks the end of the Middle Ages and the beginning of the Modern history, and certainly marked a turning point in history.

Keywords: Revolution, 1848, 1849, Europe, Habsburg Monarchy, Germany, national awakening